

7.4.2009 HuK Kati Tiitola:

Suulliset ja kaunokirjalliset kertomukset – folkloristiikan ja kirjallisuustieteen näkökulmia -seminaari 3.4.2009

Turun yliopiston folkloristiikan oppiaine järjesti yhteistyössä yleisen kirjallisuustieteen ja kotimaisen kirjallisuuden kanssa seminaarin, joka käsitteli kertomusten tutkimista folkloristiikan ja kirjallisuustieteen näkökulmista. Seminaarissa pohdittiin, miten näiden kahden tieteenalan näkökulmat aiheeseen ja metodit eroavat toisistaan, ja mitä yhteistä niillä on. Luennoitsijoina seminaarissa oli tutkijoita ja opettajia Turun yliopistosta. Yleisöä paikalle oli saapunut nelisenkymmentä henkeä: paikalla oli kiitettävissä määrin myös opiskelijoita.

Folkloristiikan päätoiminen tuntiopettaja Pasi Enges avasi seminaarin komeasti esittämällään balladilla "Aalonksi ja Emueli". Tämä oli hyvä johdanto aiheeseen, sillä balladin aihe esiintyy suomalaisessa kansanperinteessä, ja on levinnyt suulliseen perinteeseen kirjallisesta tekstistä. Enges kertoi folkloristiikan ja kirjallisuustieteen tehneen Turussa perinteisesti hyvin vähän yhteistyötä, ja näin ollen seminaarin tarkoituksena olikin edistää yhteistyötä oppiaineiden välillä. Syyksi yhteistyön vähäisyydelle Enges mainitsi turkulaisen folkloristiikan antropologisen suuntautumisen tradition. Enges pohti avaussanoissaan myös folkloren ja kirjallisuuden suhdetta ja esitti erilaisia tapoja, miten sitä voidaan lähestyä.

Engesin jälkeen puheenvuoro siirtyi folkloristiikan professori Pekka Hakamiehelle, jonka aiheena oli "Folklore-sanataide-kirjallisuus". Hän mainitsi Homeroksen tekstit, joiden luonnetta yritettiin selvittää jo 1700-luvulla, jolloin käytiin keskustelua siitä, oliko Homeros runoilija vai kansanrunoilija. Yhdeksi näkökulmaksi kirjallisuuden ja folkloren väliseen suhteeseen Hakamies mainitsi kollektiivisuuden ja yksilöllisyyden: on ajateltu, että folklore on luonteeltaan kollektiivista ja tarvitsee yhteisön hyväksynnän, kun taas kirjallisuus on luonteeltaan yksilöllistä. Folkloren voidaan myös nähdä olevan luonteeltaan kirjallisuutta muistuttavaa, esimerkiksi Martti Haavio on esittänyt 1950-luvulla näkemyksen, jonka mukaan jokaisella kansanrunolla on oma luova runoilijansa, jonka esityksen jälkilaulajat toistavat sellaisena kuin ovat sen runoilijalta kuulleet. Hakamies toi esille myös näkökulman kirjallisuudesta folklorena. Sanataidetta voidaan hänen mukaansa pitää yhtymäkohtana kirjallisuuden ja folkloren välillä, sillä kummassakin tapauksessa hyvien kertojien merkitys on suuri.

Yleisen kirjallisuustieteen professori Liisa Steinby esitelmöi aiheesta "Näkökulmia kirjallisuustieteellisen kertomuksen tutkimukseen". Hän esitti kaksi erilaista kirjallisuustieteellisen tutkimuksen suuntausta. Ensimmäisellä suuntauksella hän tarkoitti 1960-luvun lopussa syntynyttä narratologista tutkimusta, joka pyrkii kertomuksen tutkimuksessa rakentamaan eksaktin terminologisen käsitteistön, ja selvittämään yleisen rakenteen, jolla kertomuksia muodostetaan.

Folkloristiikan tutkija Merja Leppälahti toi esille käytännön esimerkkejä kirjallisuuden ja folkloren suhteesta esitelmässään, jonka aiheena oli "Kansanperinne ja suomalainen fantasiakirjallisuus". Hänen mukaansa Kalevala on toiminut välittäjäteoksena suomalaisen kansanrunouden ja 2000-luvun kotimaisen kaunokirjallisuuden välillä. Leppälähden mukaan historiallisesti voidaan ajatella olleen kolme "Kalevala-aaltoa": ensimmäinen sijoittui 1860-luvulta 1900-luvun alkuun, toinen 1960–70-luvuille ja kolmas 2000-luvun alkuun. Hän kertoi kansanrunouden välittyvän kaunokirjallisuuteen erilaisten strategioiden kautta, joita ovat uudelleen kirjoittaminen, laajentuminen tai jatkaminen, tietyn episodin tai teeman käyttäminen tai pieni viittaus tai vihje. Leppälähden mukaan Kalevala-viittaukset kaunokirjallisissa teoksissa sisältävät paljon kulttuurista tietoa, joka kertoo enemmän kuin mitä teoksissa konkreettisesti sanotaan.

Kotimaisen kirjallisuuden professori Lea Rojola käsitteli esitelmässään luonnollisuuden käsitettä kerronnassa. Esitelmässä keskeisellä sijalla oli englantilaisen kirjallisuuden ja kulttuurin professori Monika Fludernikin teos "Towards a "Natural" narratology" vuodelta 1996, joka esittää kritiikkiä klassista narratologiaa kohtaan. Fludernik tuo esille tekstissään kokemuksellisuuden käsitteen ja näkemyksen, jonka mukaan ihmiset luonnollisesti suhtautuvat spontaaniin kerrontaan defensiivisesti puolustautumalla outoutta vastaan. Tällainen suhtautumisen Fludernik katsoo Rojolan mukaan noudattavan maailmassa olemisen kognitiivisia kategorioita: narrativisaation kautta kertomuksesta tehdään ymmärrettävä.

Folkloristiikan tutkija Tuomas Hovin aiheena oli "Suullisten ja kirjallisten kertomusten käyttö Dracula-turismissa". Hän kertoi Dracula-turismissa hyödynnettävän niin saksalaisia ja

venäläisiä painettuja tarinoita, romanialaisia suullisia tarinoita kuin Bram Stokerin *Dracula*-teostakin. Venäläiset ja saksalaiset painetut tarinat poikkeavat Hovin mukaan siinä, että saksalaisissa tarinoissa Valakian ruhtinas Vlad Seivästäjä, johon Draculamyytti osittain pohjautuu, nähdään negatiivisena hahmona, kun taas venäläisissä tarinoissa hänet esitetään positiivisemmassa valossa. Romanianlaisissa tarinoissa Vlad kuvataan yksinomaan positiivisena sankarihahmona. Bram Stokerin *Dracula*-hahmon taustalla Hovi kertoo käytetyn ainoastaan yhtä Vladiin liittyvää tarinaa. Tarinoiden yhdistämistä hyödynnetään hänen mukaansa koko ajan, ja tarinat ovatkin heränneet aivan uudella tavalla henkiin turismin myötä.

Viimeisen esitelmän seminaarissa piti yleisen kirjallisuustieteen assistentti Aino Mäki-Kalli, jonka aihe käsitteli kertomuksen ajallisuuden tutkimusta: sitä, miten aikakäsitys ilmenee kaunokirjallisessa kerronnassa. Mäki-Kallin mukaan aikakäsitys ja siinä tapahtuneet muutokset ovat heijastuneet kaunokirjallisten teosten kerrontaan. Hän kertoi kirjallisuustieteen tutkimusprojektista, jossa tutkimuskohteina ovat aikakäsitykset useiden kirjailijoiden tuotannossa. Mäki-Kallin mukaan ajallisuus tulee esille muun muassa kerronnan rakenteessa, kielessä ja henkilöhahmoissa. Hän itse on tutkinut aikakäsitystä Aphra Behnin *Oroonokossa* (julkaistu vuonna 1688).

Seminaari toi esille hedelmällisiä näkökulmia kummankin tieteenalan oppien pohjalta ja loppukeskustelussa todettiin, että tieteenalat voivat oppia toisiltaan niistä eroista, joita alojen välillä on. Esimerkiksi aikakäsitystä on kirjallisuustieteessä tutkittu paljon ja folkloristiikassa taas vähemmän. Usein tieteenalat puhuvat myös samoista asioista eri termein. Eri tieteenalojen näkökulmat tulivat monipuolisesti esiin asiantuntevien esitelmien kautta, ja niissä oli sopivassa suhteessa teoriaa ja käytännön esimerkkejä. Toivottavasti mielenkiintoinen seminaari poikii myös jatkoa hyvin alkaneelle yhteistyölle tieteenalojen välillä!